

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.92

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН УКРАЇНИ

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES ON THE FINANCIAL STATE OF UKRAINE

Алексєєва Т.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Адоніна Л.Е.

магістр міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті проаналізовано сутність глобалізації, її види та особливості. Досліджено вплив глобалізаційних процесів на функціонування фінансового ринку України. Визначено шляхи вирішення проблем у зовнішньоторговельній, інвестиційній діяльності України та подальші напрями економічного розвитку країни в умовах інтеграції та глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, фінансовий ринок, прямі іноземні інвестиції, експорт, імпорт, зона вільної торгівлі, географічна структура торгівлі, індекс глобалізації, інвестиційна привабливість.

В статье проанализирована сущность глобализации, ее виды и особенности. Исследовано влияние глобализационных процессов на функционирование финансового рынка Украины. Определены пути решения проблем во внешнеторговой, инвестиционной деятельности Украины и дальнейшие направления экономического развития страны в условиях интеграции и глобализации.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, финансовый рынок, прямые иностранные инвестиции, экспорт, импорт, зона свободной торговли, географическая структура торговли, индекс глобализации, инвестиционная привлекательность.

The article analyzes the essence of globalization, its types and features. The influence is investigated of globalization processes on the functioning of the financial market of Ukraine. Identified the ways of solving the problems in the foreign trade and investment activity of Ukraine and the further ways of the country's economic development in conditions of integration and globalization.

Key words: globalization, integration, financial market, foreign direct investment, export, import, free trade zone, the geographical structure of trade, the index of globalization, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Однією з головних тенденцій, що характеризує сучасний розвиток світової економіки, є глобалізація. Починаючи з останнього десятиліття ХХ ст., глобалізація є однією з найсуттєвіших тенденцій розвитку людства, особливо у фінансовій сфері. Для України в ХХІ ст. проблема дослідження глобалізаційних процесів та їх вплив на економічний розвиток України набуває особливої актуальності, адже процеси глобалізації сучасної світової економіки стають дедалі інтенсивнішими. З огляду на відкритий характер української еко-

номіки, саме вплив цих процесів характеризує проведення ефективної державної політики. Для цього необхідним є встановлення тісніших взаємовигідних торговельних зв'язків з іншими державами, фінансова стабільність, зростання макроекономічних показників тощо. Саме тому сьогодні виникає потреба дослідити процес впливу глобалізації на фінансовий стан України, а також знайти ефективні методи регулювання для стабілізації української економіки [1, с. 16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження глобалізаційних проце-

сів та їх впливу на економічний розвиток займало чимало українських дослідників, зокрема А. Голюков, Н. Біленька, М. Головнин, Р. Войтович, А. Гальчинський, З. Луцишин, Д. Малащук, О. Римар, В. Новицький, О. Плотников, О. Рогач, А. Філіпенко [1–3]. Серед зарубіжних учених особливої уваги заслуговують роботи Б. Балашши, Е. Роуза, Ф. Рута, Дж. Сороса та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес науковців до обраної проблематики, дослідження процесів впливу глобалізації на економічний розвиток України потребує більш значної уваги до цієї теми. Глобалізація як економічне та суспільне явище має двоїстий характер, що проявляється як у нових можливостях, так і у загрозах. Тому вкрай важливо ретельно дослідити сутність, природу та тенденції глобалізації. Це дасть змогу розробити економічні механізми й інструменти адаптації та мінімізації її негативного впливу на національну економіку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження основних тенденцій розвитку процесів глобалізації та її впливу на фінансовий стан економіки України. Для цього необхідно сформулювати такі цілі:

- визначити сутність глобалізації, її переваги та недоліки;
- встановити особливості розвитку торговельно-економічних відносин та інвестиційної привабливості України в умовах глобалізації;
- розробити пропозиції щодо інтеграції національної економіки у світовий економічний простір у контексті сучасних подій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація помітно впливає на економіку всіх країн, і цей вплив має багатоаспектний характер, який стосується виробництва товарів і послуг; використання робочої сили; інвестицій у «фізичний» і людський капітал; технології та їх передачі з одних країн в інші. Це впливає на ефективність виробництва, продуктивність праці і конкурентоспроможність продукції. В останні роки у світі надзвичайно інтенсивно зростають масштаби світової торгівлі та інші процеси між-

народного обміну, що приводить до посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів. При цьому світова економіка стає більш відкритою, що сприяє вільній торгівлі товарами та послугами, руху капіталу, спрощенню переміщення факторів виробництва між різними державами на користь зменшення витрат на працю і природні ресурси [2, с.40].

Процес глобалізації міжнародної економіки не оминає й Україну, яка поступово займає своє місце в системі нових міжнародних економічних відносин і активно впливає на всі аспекти економічного розвитку України.

Пріоритетними напрямками розвитку економіки України в умовах глобалізації можна вважати: активізацію руху капіталу; інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних тенденцій; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; сприяння руху факторів виробництва; інтеграцію підприємств до світових комунікаційних мереж; активізацію участі в роботі міжнародних організацій та інтеграційних угруповань [3, с. 72].

Таким чином, економічна глобалізація здійснюється в декількох напрямках: глобалізація виробництва та торгівлі, фінансова глобалізація, трансформація механізмів міждержавного регулювання світової економіки.

В Україні є достатні умови для того, щоб активно інтегруватися в загальноцивілізаційні світові процеси. Вагомим видом міжнародних економічних процесів виступають торговельні відносини. Цьому сприяла Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула повної чинності з 1 вересня 2017 р., включаючи створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС [4]. Аналіз експортно-імпоротної діяльності України наведено в табл. 1.

За даними табл. 1 видно, що динаміка експортно-імпоротної діяльності України мала переважно нестабільний характер. Упродовж періоду з 2010 по 2013 рр. спостерігалася стала схильність домінування імпорту над експортом, що призводило до негативного сальдо зовнішньоторговельного обігу.

Таблиця 1

Експортно-імпортна діяльність України

Показники	Значення за роками							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Експорт товарів і послуг, млрд. дол. США	63,3	82,6	82,9	77,6	65,4	47,9	46,2	43,3
Імпорт товарів і послуг, млрд. дол. США	66,2	88,8	91,4	84,5	60,8	43,0	44,6	49,6
Темпи зростання, % до попереднього року:								
– експорт товарів та послуг	127,1	130,5	100,4	93,6	84,3	73,2	96,5	93,7
– імпорт товарів та послуг	130,8	134,1	102,9	92,5	72	70,7	103,7	111,2
Коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом, %	95,6	93	90,7	91,8	107,6	111,4	103,6	87,3

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Найбільш значні зміни припали на період 2014–2016 рр., експорт товарів та послуг якого мав тенденцію до збільшення над імпортом, що привело до зростання зовнішньоторговельного обігу на 7,6%, 11,4% та 3,6% відповідно. Однак загалом за період із 2015 по 2017 рр. спостерігається тенденція до зменшення надходжень до бюджету від експортно-імпоротної діяльності України порівняно з 2012 роком.

Основними причинами зниження експорту та імпорту упродовж аналізованого періоду були:

1. Зменшення світових цін на товари із низькою доданою вартістю, тобто сировину та матеріали (основні експортні позиції в Україні).
2. Антидемпінгові заходи Європейського Союзу (щодо сталевих канатів і тросів, круглих зварних труб та інших позицій українського експорту).

3. Девальвація національної валюти, що привела до зростання цін на імпортовані товари.

4. Звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортовані товари із боку населення унаслідок зниження купівельної спроможності через високу інфляцію.

Аналіз показав, що вже декілька років поспіль Україна у загальному рейтингу глобалізації світових економік знаходиться у п'ятдесятці найбільш глобалізованих країн світу. До списку глобалізованих держав світу, за даними 2017 фінансового року, потрапили 207 країн, перше місце в якому зайняли Нідерланди, Індекс глобалізації якої становив 92,84. Друге місце за рівнем глобалізації належить Ірландії (92,15), а третє – Бельгії (91,75).

Україна відповідно до рейтингу 2017 року зайняла 45 місце з Індексом глобалізації 70,24 (рис. 1).

Аналіз динаміки Індексу глобалізації України показав, що у 2012 р. цей показник становив 68,48 і впродовж досліджуваного періоду спостерігалось його поступове зростання. Такою ж була тенденція і його складників – індексів глобалізації в соціальній та економічній сферах. Що ж стосується індексу глобалізації в політичній сфері, то починаючи з 2012 року він не зазнавав зниження і залишався стабільним, і лише в 2017 році ця тенденція змінилася і він почав знижуватися, досягаючи значення 84,9.

Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків, і наслідки глобалізаційних процесів стають дедалі відчутнішими для української економіки. Позитивний чи негативний

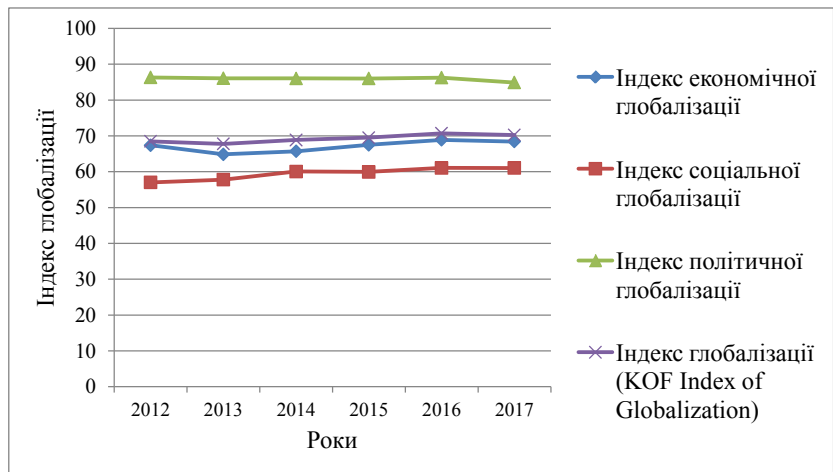

Рис. 1. Динаміка Індексу глобалізації України

Джерело: побудовано авторами за матеріалами джерела [6]

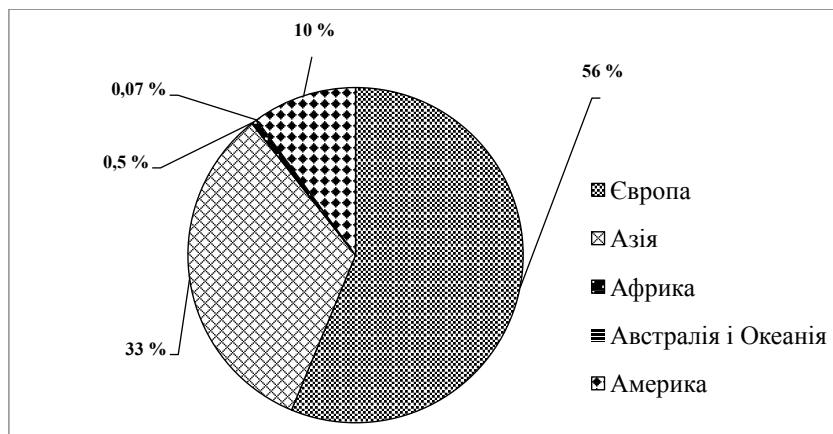

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіку України у 2017 році

Джерело: побудовано авторами за матеріалами джерела [7]

вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку економічної та фінансової систем країни. При цьому необхідно враховувати той факт, що чим могутніша фінансова система країни, тим більше позитивних результатів вона може отримати від процесу глобалізації [7]. До показника, за рахунок якого в останні роки покращився Індекс економічної глобалізації України, належить приріст прямих іноземних інвестицій.

Аналізуючи інвестиції в економіку країни, слід звернути увагу на географію прямих іноземних інвестицій (рис. 2).

Аналіз прямих іноземних інвестицій з країн світу в економіку України показав, що найбільша частка інвестицій в Україну надходить з Європи (56%), Азія знаходиться на другому місці країн-інвесторів України. Америка займає третє місце завдяки Віргінським Островам, які інвестували в Україну 1715,0 млн. дол. США.

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у вартісному вимірі з країн світу в економіку України наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції з країн світу в Україну, млн. дол. США

Країни	Станом на:				
	01.10.2013	01.10.2014	01.10.2015	01.10.2016	01.10.2017
1	2	3	4	5	6
Усього	56565,2	48522,6	43949,4	45152,2	35764,5
у тому числі:					
Кіпр	18712,0	15119,6	12187,6	11035,1	9925,4
Нідерланди	5504,0	5209,2	5702,0	5910,7	6326,1
Німеччина	6194,8	5769,6	5460,4	5446,0	1741,0
Російська Федерація	3842,1	2957,2	2962,8	4618,7	4598,4
Австрія	3216,4	2676,0	2639,6	2601,1	1307,3
Велика Британія	2724,4	2326,4	1948,7	1888,0	2155,8
Віргінські Острови	2452,4	2005,3	1863,3	1793,1	1653,2
Франція	1843,0	1648,2	1547,2	1533,2	1334,1
Швейцарія	1277,5	1393,9	1369,5	1475,4	1562,2
Італія	1259,0	1047,0	969,1	1158,2	1121,1
Польща	831,8	821,9	565,1	789,4	800,4
США	985,8	886,6	793,4	712,6	783,5
Беліз	1036,6	736,7	704,9	540,3	438,6
Інші країни	6685,4	5925,0	551,4	4859,5	2017,4

Джерело: складено авторами за матеріалами джерела [5]

Аналіз табл. 2 показав, що до десятки основних країн-інвесторів України, на які припадає 83,1% загального обсягу прямих інвестицій станом на 01.10.2017 р., входять: Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Швейцарія, Італія, Польща. Найбільшим інвестором серед перелічених країн залишається офшорна зона – Кіпр (9925,4 млн. дол. США).

Покращити інвестиційний клімат країни можливо за рахунок різноманітних заходів: забезпечення чіткого правового поля інвестиційної діяльності; макроекономічної та політичної стабільності; запровадження податкових та митних пільг, дотацій, субсидій, субвенцій і бюджетних позик на розвиток пріоритетних сфер галузей економіки; подолання бюрократичних бар'єрів, корупції, забезпечення правового захисту інвестицій, покращення інформаційного забезпечення та інвестиційної інфраструктури.

З метою поліпшення інвестиційного клімату необхідно провести ефективну політику зі зниження інфляції та інфляційних очікувань, а також врегулювати проблему державного боргу, забезпечити процедуру захисту прав власників та інвесторів. Тобто створити такі сприятливі умови, за яких підвищиться міжнародний імідж країни, а інвестор буде зацікавлений працювати на території України на довгострокову перспективу. Також слід зазначити, що головним завданням залучення іноземних інвестицій є сприяння довгостроковим цілям розвитку та підвищення конкурентоспроможності [7].

Показники обсягу зовнішніх активів і зобов'язань України свідчать про високий ступінь охоплення глобалізаційними процесами національних фінансових відносин. Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України наведена на рис. 3.

Аналіз рис. 3 показав, що динаміка активів і пасивів міжнародної інвестиційної позиції України має позитивну тенденцію до 2015 р. Починаючи з 2016 р. спостерігається деяке уповільнення темпів зростання зовнішніх активів і пасивів України у післякризовий період. Це зумовлено тим, що інвестування в Україну значною мірою відбувається за моделлю слабозвинених країн. Україна є ареною боротьби за збут, а не місцем вкладання капіталу з метою налагодження виробництва чи з метою ефективного виробничого включення у світовий поділ праці.

Структура припливу іноземних інвестицій в Україні є далеко не оптимальною і зовсім не відповідає структурі інвесторів, що діють у розвинених країнах. Основна маса іноземних інвесторів в Україні просто намагається поліпшити свій фінансовий стан за рахунок операцій на українському ринку. Це або фірми-аутсайтери, які не витримали конкуренції в своїй країні, або дрібні фірми з обмеженими фінансовими можливостями, які розраховують на швидкі прибутки, або ж фірми, які відмивають брудні капітали (оффшори з українським капіталом) [8, с. 252].

За своїм якісним складом лише 15% закордонних фірм, які розгортають свою діяльність в Україні, можуть розглядатися як надійні парт-

Рис. 3. Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України

Джерело: побудовано авторами за матеріалами джерела [5]

нери (ТНК, інституційні інвестори). Обережність західних партнерів щодо великих інвестицій зумовлена відсутністю надійних гарантій їх захисту. Інвесторів в Україні цікавлять насамперед сировина, продукти хімічної промисловості, невикористані відходи та вторинні ресурси.

Висновки. Таким чином, позитивний чи негативний вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку економічної та фінансової систем країни. Насамперед з метою збереження стабільності на фінансовому ринку України необхідна чітка система контролю держави за рухом фінансових потоків в країні. Україна не може уникнути входження у глобалізаційні про-

цеси, тому фінансову політику треба формувати відповідно до факторів розвитку глобалізації, аби знешкодити можливі негативні наслідки та максимізувати вигоди від цього процесу.

Тому необхідним є розроблення нових заходів та механізмів, здатних створити сприятливі умови для залучення довгострокового іноземного капіталу до пріоритетних для країни виробництв і галузей економіки (які визначатимуть підвищення ролі України на світовій арені як виробника високоякісної продукції з високим вмістом доданої вартості) і водночас нівелювати потенційні ризики внаслідок поглиблення інтеграції України у світовий фінансовий простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біленька Н.О. Пріоритети і напрямки розвитку економіки України в умовах глобалізації. Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи: праці міжнар. наук. конф. (Львів, 15–16 травня 2016 р.). Львів, 2016. С. 15–16.
2. Римар О.Г. Особливості впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 6(2). С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6%282%29_10.
3. Головнін М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи. Київ, 2009. С. 67–78.
4. Андрійчук В., Іванов Є. Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_3.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. KOF Index of Globalization. URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.
7. Попельнюхов Р.В. Інвестиційна привабливість економіки України (інвестиційний клімат). URL: <http://www.investplan.com.ua>.
8. Маркевич К.Л. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України. Мукачівський державний університет. 2015. № 2(4). Ч. 1. С. 249–254.